

träden skulle hindras att skrida från hvarandra voro ett, stundom tvenne stadiga järnband lagda rundt kasen, ett vid toppen och i somliga fall ett ungefär vid midten af densamma. Inuti, ett stycke nedanför dess midt, var en botten, på hvilken stodo tjärtunnor, torra fururötter m. m. På botten och inuti kasen voro för öfrigt uppstaplade en mängd furustubbar, s. k. »tjärstubbar», kådiga skatar¹ och dylikt, som var ägnadt att gifva elden rik näring.

Vanligen på södra sidan var en dörröppning, manshög och omkring 1 m. bred nedtill, afsmalnande uppåt enligt trädens resning. Genom denna hade man tillträde till kasens inre. På den mot norr vettande sidan voro på ett par bredvid hvarandra ställda trän lämpliga kvistar sparda till en längd af 20—30 cm., hvarigenom bildades en stege upp till kasens topp.

I ett fall (Torsåker i Ångermanland, där en »vålkall» fram emot våra dagar stått kvar på det s. k. *Salomsberget*) uppgifves, att kasen hade äfven en öfre botten, upp mot toppen, med utsiktsgluggar öster- och västerut mot de närmaste vårdkasarna.

I vår tid, då man sträfvar att bevara minnen från förfädernas lif i fred och fejd, skulle också en rekonstruerad vårdkase försvara sin plats bland gamla minnesmärken. En sådan är också påtänkt att uppföras å det som turistort bekanta Multräberget (Röberget), hvarest förr en vårdkase funnits. Svenska turistföreningen har på hemställan af dess ombud i orten anslagit en summa, tillräcklig för själfva uppförandet. Svårigheten att förverkliga planen ligger blott i att erhålla lämpligt — virke. Så hårdt åtgångna äro numer de närmast omgifvande skogarna.

Erik Modin.

Några drag af öfvertro från Västergötland.

Nedan meddelade besvärjelseformulär härstammar från Murums socken i Västergötland och har tillhört en för rätt länge sedan af tiden för sin trolldomsförmåga beryktad gubbe, som dog vid omkring 90 års ålder. Då han kände slutet nalkas, lär han ha nedgrävt —

¹ Skate, torr topp af barrträd.

eller uppbränt — det mesta af sina anteckningar. Det halfark, hvarpå nedanstående besvärjelseformel är upptecknad, hade dock af någon anledning undgått förstörelsen och äges nu af landtbrukaren Ad. Petersson, Gryteskog, som välvilligt tillåtit mig publicera detsamma.

Arket är tämligen fläckadt och bär spår af flitigt begagnande. Af stilen att döma kan uppteckningen ha skett vid midten af 1700-talet. Stilen är tydlig och kraftig och torde knappast kunna häröra från en bondes hand. Först kommer ett recept mot kvarka:

»Ingivelse För Kverka höst och vår. $\frac{1}{2}$ lod filegrekom, $\frac{1}{2}$ lod krudiantramodiom och litet divelstrek.»

Så kommer en besvärjelse mot finnskott: »För finskät för Kreatur. I dag som är en beskaffande dag af gud öfver den ganska världen vår harre Jesus Crestus och jumfrumaria vandrade över Berg och dalar der mötte dem avons manden hinlede var vildu här savår harre til min granne var vel du där jag vil hans fäd nedläga olöker och plågor till sända ni står här i tre Nam gud fader son och heligean jag binder dina händer och fötter tand och tonga lefver och longor alla dina ierte rötter di skal Bliva under stenen stungen onder Berget bundet och aldri hava någon magt mäd mig än såsom salt och rinnande vatten i tre nam gud fader son och den heligeand — och tag sedan en löpehinda drag den tre gånger emot solen på samma kräk.»

För några år sedan dog i en socken i Västergötland en bonde, kallad Bryngel. Denne åtnjöt anseende som en öfvermåttan stor trollman, och otaliga äro historierna om hans öfvernaturliga makt. Bland annat åtnjöt han stort anseende som läkare för människor och djur och hade stor praktik både från Västergötland och angränsande landskap. Botemedlen voro dels af mera mystisk art, besvärjelser och signerier, dels ock salfvor och dylikt, som han själf tillredde. Han synes ha haft en rätt omfattande örtekunskap. Som kvacksalfvare var han naturligtvis illa anskrifven hos läkaryrkets legitima utöfvare.

Om hans förmåga må följande sägner meddelas, då de äro prof på en tämligen färsk sagobildning, där i folktron välkända motiv knutits till namnet på en person, som lefde för några tiotal år sedan.

En gång hade B. jämte flere bönder gjort en af de förr vanliga stadsresorna, för att afyttra spannmål och göra uppköp. Som det var nära intill julen, hade man också hemköpt julbrännvin, som fraktades på fororna. Det var tämligen kallt på hemfärden, och när gubbarne kommo till en krog, skulle man in där och ha något värmande. En af sällskapet undrade, om det ej vore någon risk att lämna lassen utan tillsyn. Bryngel försäkrade, att det ej hade någon fara. — När så sällskapet efter en stunds förlopp åter kom ut, fick man se en främmande karl stå vid ett af lassen med ett brännvinskärl i armarna utan att kunna komma ur fläcken. Bryngel gick helt lugnt fram till mannen och tog brännvinskuttingen från honom med orden: »Se så, nu skall jag lossa dig af» (aflösa dig). Det var en tjuf, som försökt stjäla julbrännvin, men genom B:s makt hindrats i sitt uppsåt. — Bryngel var också en dräplig spelman, som när han så ville, kunde med sitt fiolspel bringa både lefvande och liflösa ting att dansa. Sin spelkonst troddes han ha lärt af necken, enligt en annan uppgift af sin nedan omtalade lärare i svartkonsten.

Allmänt antogs, att B. stod i förbund med djäfvulen. Kusligt lär det hafva varit att skjutsa honom till och från sjukbesök om kvällarna och nätterna. Han följdes då alltid af en osynlig, som gick vid sidan af vagnen, och med denne samtalade han hela tiden mumlande. Bryngel fick ett hemskt slut. Omedelbart före en julhelg — minns ej om det var på själfva julafton, men det är troligt att så var — hängde han sig.

Hans dödssätt bidrog ännu mer att befästa föreställningen om hans förbund med djäfvulen. Kontraktstiden var då utlupen, menade man. Äfven efter döden, förmådde han mer än andra människor. Den snickare, som tillverkat hans kista, hade råkat göra denna för kort, hvilket vållade svårigheter vid likets nedläggande. När snickaren gick från grafölet, hvori han deltagit, råkade han gå vilse, trots att det var endast en mycket obetydlig bit väg mellan snickarens bostad och grafölsstället. Han var tvungen att irra omkring hela natten öfver stock och sten; först när solen rann upp, kunde han hitta vägen hem. Det var ju tydligt, att den döde

på detta sätt velat hämnas det omak, som det alltför trånga utrymmet i kistan vållat honom.

Bryngel hade i sin ungdom tjänat som dräng hos en något äldre, lika ryktbar trollman vid namn Jakob Lundgren, också i Västergötland. Om denne Jakob Lundgren meddelar Halländer i en uppsats: »Folksägnen från Levenetrakten» (Svenska Landsmälen, 2:a bandet) en del sägnen rörande hans underbara musikaliska färdighet, som han lärt af necken. Han var också bekant för sin skicklighet att »förvända synen».

Enligt en gängse sägen skulle Jakob Lundgren ha varit i Wittenberg och lärt sig trolldom, ty i Wittenberg skulle det ha funnits »ett slags trollskola». Bryngel, som nu delvis utträngt Jakob Lundgren i folkfantasiën, skulle således genom denne indirekt ha fått sin kunskap i den ockulta vetenskapen från »trollskolan i Wittenberg».

Josef Sandström.

I Levi Johanssons uppsats »Lucia och de underjordiske i norrländsk folksägen», Fataburen 1906, sid. 197 o. f., omnämnes i samband med tron på »vitra» den stora utbredning, som föreställningen om »Wittenbergsprästersnas» makt äger i Norrland.

Af något intresse torde det kanske vara, att samma folketro kan spåras vida länge söderut. Från Väne härad i Västergötland¹ har jag en notis därom, som här meddelas. I hvad mån det är en parallell till den norrländska folktron, vågar jag ej afgöra, men det synes mig sannolikt, att åtminstone någon släktskap råder mellan de båda föreställningarna. Dessa prästers makt anses ju i båda fallen ha visat sig på ungefär samma sätt.

Under förra hälften af 1800-talet lefde i en af Vänesocknarna en präst, som ansågs i synnerligt hög grad äga makt öfver »det som ondt är». Denna makt hade han erhållit under sin studietid i Wittenberg (»Wittenborg»). Djäfvulen for nämligen illa fram i W. alltsedan Luthers uppträdande. Bland andra fångstmedel för själar hade han ett stort hjul, i hvilket de nyblifna magistrarna skulle springa rundt, hvarvid den onde hade rätt att ta den, som kom sist.

¹ Berättelsen härst mmar ursprungligen från N. Björke.

Det inträffade nu, att ifrågavarande person kom sist och skulle blifvit djäfvulens byte; han räddade sig dock genom att peka på sin skugga bakom sig; vederbörande grep efter denna och blef lurad. Häraf kom nu prästens makt öfver »det som ondt är». Detta visade han vid ett tillfälle, då han utdref djäfvulen från en sjuk kvinna. Han borrade då hål med en stoppnål i fönsterblyet, och man hörde, hur den onde aflägsnade sig under starkt pipande. På grund af denna sin makt var han också hatad af trollen; bland annat sökte de på hans kyrkfärder skrämma honom vid en bro, under hvilken de hade sitt tillhåll. — Tilläggas kan, att långt senare tron på ifrågavarande prästs makt var så stark, att till och med föremål, som tillhört honom, betraktades med en blandning af vördnad och skräck.

Gunnar Rudberg.

Litteratur.

Etnografiska bidrag af svenska missionärer i Afrika, utgifna af *Erland Nordenskiöld*. 182 s. 4:o. Stockholm 1907. Pris 5 kr.

Genom att hos våra svenska missionärer lifva intresset för insamlandet af etnografiska föremål och uppgifter samt insiktsfullt leda detta samlande i rätt riktning har frih. E. Nordenskiöld inlagt en verkligen stor förtjänst om vår etnografiska forskning. Ett särdeles vackert resultat var den i Vetenskapsakademiens hus under förra året anordnade utställningen. Dessa samlingar representera den materiella skörden. Såsom ett första resultat — må det ej bli det sista! — af samlandet på det andliga området framträder här ofvan nämnda arbete, hvilket utgifvaren ämnade fortsätta med bland annat en del behandlande några af de indiska urfolken.

Den utkomna delen inledes med en afhandling af missionären K. E. Laman »Om språket i nedre Kongo». Därefter följa ej mindre än fyra samlingar sagor, sånger, gåtor och ordspråk på Mazinga-dialekten i Nedre Kongo, upptecknade af kongonegern, f. d. fetisch-prästen Titus Makundu och försedda med svensk paralellöfversättning af K. E. Laman, hvilken själf på en annan kongodialekt,